

מבעיותיו של עדר בקר לבשר

הקדמה

ההכנסה העיקרית בעדר בקר לבשר באה ממכירת עגלים. כדי להעלות את ההכנסה יש לגדל עגלים במשקל כבד יותר ובהוצאות נמרצות ביותר. מטרה זאת תושג בשתי דרכים עיקריות:

1. ע"י טיפוח גזעים מתאימים.
 2. ע"י גידול נכון של העגלים, החל מהגדל ועד מכירתם.
- בגלל "צעירותו" של הענף בארץ יובן מאליו שטרם גובשה דעה ברורה בשאלת הגזע המתאים ובדאי עוד יטפלו בבעיה זו לאחר לימוד הבעיות הספציפיות של הענף בארץ.
- דחופה יותר ההכרעה בשיטות גידול העגלים מהגמילה עד למכירה, כי תהיה יכולתה של הפרה להעמיד ולדות גמולים אשר תהיה — רוחויו של הענף תלויים בדרכי המימשק שלו.

גודל העדר

מהנסיון שנצטבר עד עתה בארץ מתקבל הרושם שעדרים גדולים יותר (כ־200 אמהות) הם יעילים יותר. בעדרים כאלה קל יותר לארגן את כל הפעולות, כגון — הפרדה ליחידות אחזקה שונות, ניצול יעיל יותר של המבנים, וכמובן גם ביצוע טוב יותר של העבודה. מתקבל על הדעת שהמשקים ישתדלו להגדיל את העדרים ככל האפשר. אין לקבוע כאן מספרים על גודל אופי טימלי, כי זה תלוי במידה מכרעת בתנאיו של כל משק ומשק.

מתוך שיקולים אלה עולה ומזדקרת בעיה יסודית, והיא — מה יהיה הרכב העדר? שאלה זו כרוכה בעובדה, ששטחי המרעה ברוב המשקים הם בדרך כלל מוגבלים. פתרון בעיה זו מותנה בשני גורמים: א. מה צריך להיות גודל העדר בהתחשב בכושר הנשיאה של שטחי המרעה והשלפים שעומדים לרשות המשק? ב. האם קיימים הבדלים בניצול אפקטיבי של מזון המרעה בין סוגי הבהמות השונים שבעדר?

עם החרפת תנאי הקיום של הענף מבחינת הרנטביליות הופרכו הנחות יסוד מסוימות שהיו מקובלות עד עתה, והן: אחזקת העדרים בצורה

אינטנסיבית באמצעות הגברת ההזנה באיבוס וכן טיפול מופרז במרעה הטבעי. לכן יש הכרח למצוא את האיזון הנכון בין גודל השטחים ובין גודל העדר בתנאים הקיימים. תנאי יסוד אלה יש להשביח במסגרת הכדאיות של הענף. ההשגחה תאפשר בראש וראשונה את הגדלת העדר. רצוי שהבוקרים יקפידו כבר עכשיו על תכנון, המבוסס על נסיונם מהשנים האחרונות (כולל שנות בצורת), ימנעו איכלוס יתר מחד גיסא, ומלאו את החסר עדיין כדי איכלוס מלא מאידך גיסא.

לבעית כושר הניצול השונה של המרעה הטבעי השלפים ע"י סוגי בהמות שונים הופנתה עד כה תשומת לב מועטת בלבד. ייתכנו גם הבדלים בין פרות לבין עגלים גמולים וייתכנו גם הבדלים בעונות השנה השונות. ברור שלתי שובה על שאלה זו תהיה השפעה ניכרת על דרכי החזקת הסוגים השונים של הבהמות במרעה בכלל ובעונות השנה השונות. מן הראוי לברר שאלות אלה בהקדם האפשרי.

הזנת העגלים הגמולים על למכירה

שתיים הן המטרות שיש להשיג: א) משקל גבוה ככל האפשר. ב) הזנה זולה כל האפשר. בארבע שיטות שונות אפשר לגדל את העגלים החל מהגמילה עד למכירה:

1. ביסוס ההזנה על ניצול מלא של המרעה הטבעי.
2. ביסוס ההזנה על ניצול חלקי של המרעה.
3. הזנה אינטנסיבית.
4. שיתוף בין שני משקים בגידול העגלים לגיליהם השונים.

הזנה מאכסימאלית במרעה הטבעי והשלפים במספר רב של משקים טרם הגיעו העדרים למלוא ההיקף, כדי ניצול מלא של מקורות המזון הזולים — מרעה טבעי ושלפים. ברור שבמשקים אלה יש חשיבות מיוחדת בניצול מושלם של מקורות אלה משתי סיבות: (1) המזון הזה הוא הזול ביותר. (2) הדרך הטובה ביותר בהשגחה המרעה הוא ניצול מלא ע"י רעיה מתוכנן

לים. גידול העגלים לפי שיטה זו יוסדר כך שאחרי הגמילה הם יוחזקו ברפת עד למרעה הירוק. בתקופה זו — מאוגוסט עד ינואר יש לספק להם מזון באיבוס כדי תוספת משקל של 500 גר' ליום בקירוב. העגלים יגיעו אז ל-250 ק"ג — 260 ק"ג בחדש ינואר. במצב זה יוצאו למרעה הטבעי הירוק, יוסיפו כ-100 ק"ג למשקלם ויגיעו בסוף העונה ל-350—360 ק"ג. פיטום הסיום כנ"ל. היתרון שבשיטה זו הוא:

- א. אפשרות הגדלת עדר האמהות.
 - ב. קיצור זמן גידול העגלים.
 - ג. ניצול מלא של מזון המרעה.
- המגרעת העיקרית שבשיטה זו — העלאת הוצאות הייצור מחמת הגדלת כמות המזונות באיבוס.

גידול עגלים אינטנסיבי

לשיטה זאת שתי הנחות יסוד:

- א. שטח המרעה הוא מצומצם באופן יחסי לגודל העדר.

- ב. מניחים כוודאי שהחזקת אמהות במרעה טבעי כדאית יותר מאשר החזקת עגלים באותו המרעה.

(אם לא יתגלה הבדל בשיעורי ניצול המרעה בין פרות לעגלים, הרי ייתכן שכדאי יותר להקטין את העדר ולכלכל את העגלים לפי שיטה ראשונה או שניה).

לפי השיטה האינטנסיבית יוחזקו העגלים אחרי הגמילה ברפת. הזנתם תוסדר כך שתאפיין שר תוספת משקל רצופה של 1 ק"ג ליום. העגרים יגיעו למשקל של 360—370 ק"ג בחדש פברואר וימכרו אז ללא פיטום סיום.

התנאי של תוספת משקל יומית כה גבוהה מעלה את ההשערה שלא כל עגל יוכל להשיגה. יימצאו עגלים שלא יגיעו למשקל גמילה נאות (מינימום של 175 ק"ג) מחמת לידה במאחר, תכונות גדילה בלתי מספיקות, מיעוט חלב בשר לב היניקה וכד'. קשה להניח שעגלים כאלה יוסיפו על משקלם 1 ק"ג ליום. ולכן ספק אם עגלים כאלה יתאימו לשיטה זו מבחינה כלכלית. יש להסיק מזה, ששיטה זו תהיה סלקטיבית בעיקרה.

ננת כשם שרעיה מופרות מפחיתה את יכולי המרעה כן גם רעיה פחותה מדי גורמת לשיבוש הצמחית והקטנת יכולי המרעה. המסקנה: הזנה אקסטנסיבית של כל העגלים לשם ניצול מלא של המרעה. שיטה זו תחייב רעיית העגלים הגרים מולים גם במרעה הקיצי. המטרה העיקרית תהיה — להקטין ככל האפשר את תוצאות ההזנה המרספת. לכן יוגש להם מזון נוסף אך ורק למניעת ירידה במשקל, בעונת הרעיה הקיצי ובתקופת ההחזקה במכלאות. בס"ה יוחזקו עגלים אלה עד למכירה משך 2 עונות במרעה הירוק, נוסף לערנת הרעיה בגיל הינקות. יש להניח שבכל עונת מרעה יוסיף כל עגל כ-100 ק"ג על משקלו ויגיע בסוף עונת הרעיה השניה למשקל של 360—380 ק"ג.

פיטום הסיום יינתן לעגלים אלה בסוף עונת המרעה כולה או עם גמר המרעה הירוק. שיטה זו תיראה ממבט ראשון כיקרה משום שהיא מחייבת החזקת העגלים עד לגיל מבוגר יותר, אך להם למעשה היא הזולה יותר מטעמים אלה:

1. המזון שייאכל ע"י העגלים לא יביא כל תועלת אלא אם כן ינוצל בצורה זו:
2. החזקת העגלים עד לגיל מבוגר יותר אינה מצריכה עבודה נוספת;
3. לגבי יתר ההוצאות (הפחתת מיבנים וכ"י) לא יחול שינוי של ממש בעקב החזקת העגלים משך תקופה ארוכה יותר;
4. העליה בהוצאות הייצור מחמת תשלומי ריבית גבוהים יותר על הון ההשקעה בעגלים אלה, תפוצה במלואה ואף למעלה מזה ע"י חסד כון בהוצאות ההזנה.

גידול העגלים ע"י ניצול חלקי של המרעה המרעה הירוק הוא המביא את ההישג הגדול ביותר. כשגודל העדר מותאם פחות או יותר לשטחי המרעה, יהיה זה הגיוני לנצל את המרעה הירוק ניצול מאכסימאלי ולשייר מרעה קמל לצרכים חיוניים בלבד. יתכן שבתנאים כאלה רצוי יהיה להקצות את המרעה הקמל לעדר הנקבות בלבד. אולם עלי להעיר שטרם הוברר שדרך זו היא הכדאית ביותר. לתכלית זו יש לברר את השאלה שהוזכרה כבר לעיל: מי ינצל את המרעה בצורה יעילה יותר — פרות או עגרים?

מספר משקי מרעה ליד מקור מזון זול (ביחיד לסוכר וכד').

סיכום

עם יציאת ענף בקר לבשר מחיתוליו מת-עוררות בעיות מעשיות שטרם הופתה אליהן תשומת לב הבוקרים במידה מספקת. משום כך מרובה הסתום על הידוע. הגיע הזמן שיימצאו תשובות לבעיות הדחופות ביותר. לתכלית זו דרושה בראש וראשונה עירנות של כל העוסקים בענף. הסכנות העיקריות הן — הליכה עיוורת בדרך הישנה שלא עמדה במבחן, או הימשכות פזיזה אחר שיטות חדשות, שברק החידוש שבהן מסנוור את הראיה המפוכחת. הבעיות שהועלו לעיל מהוות רק קטע מוגבל מכלל השאלות של-גביהן דרושות תשובות. אך חשיבותן המעשית מבחינה כלכלית ברורה למדי. רצוי שהבוקרים ינסו להבהיר לעצמם את הנקודות העיקריות, כל משק לגבי תנאיו המיוחדים. חיים שור

שיתוף בין שני משקים בגידול העגלים בחלק גדול מהארצות הטיפוסיות המגדלות בקר לבשר, זהו בעצם השיטה המקובלת: משק מרעה מחזיק את עדרי האמהות ומוסר או מוכר את העגלים למשק אחר, אשר בו קיימים תנאים טובים לגידול עגלים במרבק עד למכירה. התנאים הטובים שבמשק המפסם מתבטאים בכך שיש באפשרותו לייצר מזון רצוי, בכמויות הדרושות ובמחיר זול, וכן מצטיין הוא בכושר הביצוע והידע המקצועי. יתאים לתפקיד זה משק המגדל סלק סוכר ובוטנים או הנמצא בקירבת בית חרושת לסוכר, או בקרבת ביחיד לבירה וכד'.

השיתוף יכול להתבטא בצורות שונות. כגון: א. מכירת עגלים גמולים ממשק מרעה למשק מפסם במחיר מתקבל על הדעת; ב. שיתוף מלא וחלוקת ההכנסה ברוטו לפי מפתח קבוע מראש, או כיצא בזה. במסגרת זו כדאי להזכיר גם את האפשרות של מפטמה משותפת של

הסככה והרפד

(לסיום הוויכוח)

קים... העתק: רענן וולקני.

בתשובה נאמר: "...החשוב במשקים נעשה לפי הוראות ברית הפיקוח כך, שמחייבים את מחסן הזבל בהוצאות הרפד וכל עבודה הקשורה בריפוד, הוצאת הזבל וטיפול בערימת הזבל. ענף הרפת אינו מקבל שום תמורה עבור הזבל. במשקים, בהם העבודה בזבל מסודרת, מסתכם מחיר הזבל ב־5–6 ל"י הקוב בחישוב של 30. ל"י לטון קש, בהנחה שמרפדים עם 2½–3 טון קש לראש בקר מבוגר בשנה והספק העבודה יעלה על 8 קוב ליום עבודה..." (מש-קים קונים זבל במחיר של 8–13 לירות) זאת אומרת, אין לרפת רווח או הפסד מהזבל, ואין זה חשוב אם הקש יקר או זול, אם מרפדים הרבה או מעט.

הייתי יכול להסתפק בזה, אילמלא היה מת-ברר מרשימתו של רענן וולקני, שהוא רואה את ענף הבקר במשק מעורב כממלכה נפרדת. אולם למעשה הרי המשק החקלאי הוא יחידה אורגנית, ואין זה משנה בסופו של דבר איזהו

ד"ר רענן וולקני כותב בתשובתו בחוברת האחרונה של "משק הבקר והחלב" שהוויכוח נסוב על העובדות הבאות: "הפרשות הפרות מסתכמות ב־4–5 טון, היינו בהכנסה נקייה של 20–30 ל"י לשנה. הרפד הדרוש הוא 3 טון ומחירו כ־100 ל"י... כבר הגענו כמעט כולנו למסקנה שאיסוף הרפד, הובלתו, אחסונו, הפחת שבו, הוצאתו כזבל והובלתו לשדה, עולים יותר ממה שהוא מחזיר אפילו ליצרני הזבל... אם אמנם אנשי גידולי השדה והמטע חושבים אותו להכרחי — ישאו הם במלוא ההוצאות ויביאו לרפת את מלוא כמות הרפד..."

ובכן הוויכוח על הסככה מצטמצם לשאלת יוקר הזבל והטלת עול המחיר הזה על ענף הרפת. לפני כשלושה חודשים היה עלי לענות על המכתב הבא של המחלקה למקנה של תחנת הנסיונות בבית דגון: "נתקלנו במשק החלב שלנו בבעיה כיצד לחשב את מחירי הזבל האור-גאני מול מחירי הקש. נודה לכם מאוד אם תספרו לנו מנסיונכם כיצד נעשה הדבר במש-